

פרק יב - וירצוהו מן הבור

200

1 | וירצוהו מן הבור. כדרך כל
השועה ה' שנעשית כמו
רצע, כאמרו "פי קרובה ישועתי לבוא" 15
(ישעיהו נו, א), וכאמרו "לו עמי שמע לי...
במעט 16 אויביהם אכניע" (תהלים פא, יד-
טו). וכן הנה ענין מצרים, כאמרו "פי ג'שו
ממצרים" (שמות יב, לט), כאמרו זכרונם
לברכה "שלא הספיק בצקן של אבותינו

1 | וירצוהו מן הבור. כדרך כל
השועה ה' שנעשית כמו
רצע, כאמרו "פי קרובה ישועתי לבוא" 15
(ישעיהו נו, א), וכאמרו "לו עמי שמע לי...
במעט 16 אויביהם אכניע" (תהלים פא, יד-
טו). וכן הנה ענין מצרים, כאמרו "פי ג'שו
ממצרים" (שמות יב, לט), כאמרו זכרונם
לברכה "שלא הספיק בצקן של אבותינו

1500

2000

פרק יב בו יבואר מאמר הגמרא ששואלין לו לאדם לעת"ל צפית לישועה:

1 | אמרו חז"ל [שבה ל"א] בשעה שמבטחין אדם לרין שואלין אותו שנאת
והתת באמונה קבעת עתים להורה וכו' צפית לישועה, הורוט
חז"ל בזה שמוטל על האדם לצפות תמיד לישועה ה' והוא מהדברים
ששואלין אותו בתחלת דונו וכן סדרו לט אנשי כנ"ג בשמ"ע לישועתך
קוני כל היום וכן את מסיימין חפלתו ע"כ נקוה לך כו' לראות מהרה
וכו' וכן את אמרין באני מרובת לו בכל יום שיבא, אבל צריך
להתבונן אם אין דבריו רק משפה ולחוז ח"ו כי אם באמת מצפין
אני לישועה במהרה ומתבונן בכל יום שיבא והוא דיוט מביטין עצמנו
בלימוד הלכות היאלה שבבא זמן הישועה ידרש לנו הלכה למעשה
וההלכות הלא גזרות ומרובות הן אשר א"א ללמוד ולדעת אותן בשעה
קלה ואם אין את נותנין לב ללמוד ולדעת הלכות הקדשים אות היא כי
אין צפיתנו לישועה במהרה אמיתית שאלו כן בודאי היינו משהדלים
ומודרים בכל ענין ללמוד הלכות האלו הנצרכות לנו תיכף בהגלות
ישועתי יתברך, ואיך לא נראה ולא נבדש לומר שקר ח"ו לפניו יתברך
ולחזור עוד שבו ע"כ כמו שאנו אמרין ג' פעמים בכל יום על כן
נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עיניך כיון שבמעשה אין את
עשים כן שאלו בא מבשר נאמן לישראל שבזמן קרוב היתה הגאולה
בדאי היו מודרין אלפי רבנות מישראל ללמוד ההלכות השייכות
לקרבן ולמקדש בעבור שאו כל הדינים שהגין למעשה לא מיבעי לכהנים
אלא אף לישראלים כגון אבילה קדשים וביאת הכי ש ששייך לבס
ובפרט לענין קרבן פסח שחייבה התורה בעונש כרת אם יבטע מלעשותו
וגם בזמן הורא על הגדולים שבישראל מוטל לדורות לעם ה' את כל
הדינים השייכים לקדוש מקדש, ועתה אם אמנם כן כי מהיום ומצפנים
אנחנו לישועה מהרה כמו שאנו אמרין לפני בוראנו יתב' היה לנו גם
כן להודות בכל ענין בלימוד הלכות אלה וכנ"ל, ועוד אשאלה נא האם
יקרה כזאת כשמחכים על מלך ב"ו אף בחשש ספק שמא יבוא אליהו
מקום הלא עשים או כל ההבטת הנצרכות לקבלת פניו ואנו אמרין

1 | אמרו חז"ל [שבה ל"א] בשעה שמבטחין אדם לרין שואלין אותו שנאת
והתת באמונה קבעת עתים להורה וכו' צפית לישועה, הורוט
חז"ל בזה שמוטל על האדם לצפות תמיד לישועה ה' והוא מהדברים
ששואלין אותו בתחלת דונו וכן סדרו לט אנשי כנ"ג בשמ"ע לישועתך
קוני כל היום וכן את מסיימין חפלתו ע"כ נקוה לך כו' לראות מהרה
וכו' וכן את אמרין באני מרובת לו בכל יום שיבא, אבל צריך
להתבונן אם אין דבריו רק משפה ולחוז ח"ו כי אם באמת מצפין
אני לישועה במהרה ומתבונן בכל יום שיבא והוא דיוט מביטין עצמנו
בלימוד הלכות היאלה שבבא זמן הישועה ידרש לנו הלכה למעשה
וההלכות הלא גזרות ומרובות הן אשר א"א ללמוד ולדעת אותן בשעה
קלה ואם אין את נותנין לב ללמוד ולדעת הלכות הקדשים אות היא כי
אין צפיתנו לישועה במהרה אמיתית שאלו כן בודאי היינו משהדלים
ומודרים בכל ענין ללמוד הלכות האלו הנצרכות לנו תיכף בהגלות
ישועתי יתברך, ואיך לא נראה ולא נבדש לומר שקר ח"ו לפניו יתברך
ולחזור עוד שבו ע"כ כמו שאנו אמרין ג' פעמים בכל יום על כן
נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עיניך כיון שבמעשה אין את
עשים כן שאלו בא מבשר נאמן לישראל שבזמן קרוב היתה הגאולה
בדאי היו מודרין אלפי רבנות מישראל ללמוד ההלכות השייכות
לקרבן ולמקדש בעבור שאו כל הדינים שהגין למעשה לא מיבעי לכהנים
אלא אף לישראלים כגון אבילה קדשים וביאת הכי ש ששייך לבס
ובפרט לענין קרבן פסח שחייבה התורה בעונש כרת אם יבטע מלעשותו
וגם בזמן הורא על הגדולים שבישראל מוטל לדורות לעם ה' את כל
הדינים השייכים לקדוש מקדש, ועתה אם אמנם כן כי מהיום ומצפנים
אנחנו לישועה מהרה כמו שאנו אמרין לפני בוראנו יתב' היה לנו גם
כן להודות בכל ענין בלימוד הלכות אלה וכנ"ל, ועוד אשאלה נא האם
יקרה כזאת כשמחכים על מלך ב"ו אף בחשש ספק שמא יבוא אליהו
מקום הלא עשים או כל ההבטת הנצרכות לקבלת פניו ואנו אמרין

מנוחת הנפש בכל מצבי החיים

"וירצוהו מן הבור" (מא.יד)

1 | הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז' הקשה: לשם מה מספרת התורה שהרצוהו מן הבור, הרי עיקר מה שבאו להשמיענו הוא שקראהו שיבוא לפרעה?
 אלא באה התורה ללמדנו את מידת בטחונו המופלאה של יוסף הצדיק. כאשר באים שלוחי פרעה ומזרזים אותו לבוא לבית פרעה, למרות שהיה לאחר שלש עשרה שנות ישיבה בבית הסוהר, ואחרי שנות גלות ממושכות הרחק מבית אביו, ממולדתו וסביבתו הטבעית, ועתה נעשית מהפכה! הוא נקרא אל בית המלך! מדרך הטבע, עליו לשמוח ועל לבו להחסיר פעימה, אולי אולי עכשיו, ייצא לחופשי.

1 | אבל לא כן יוסף הצדיק, הוא נשאר שקט ורגוע במנוחת נפשו. מצידו היה הולך כמלך כהרגלו עקב בצד אגודל, אלא שהם הרצוהו להזדרז בדבר המלך. מדרגה זו היתה מגודל בטחונו בהש"ת, שכל ימי חייו הרגיש את דברי דוד

3000

1

1 | ומלך: "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי" והרגיש שכל מצב שנמצא בו, הוא עבודתו ותפקידו עתה וכשהמלך צריך אותו עכשיו לתפקיד אחר, אין סיבה שיצא משלוות נפשו.

6 | לעומת זאת, על פרעה נאמר (לעיל מא.ה): "ויהי בבוקר ותפעם רוחו", וברש"י "מטרפא רוחיה מקשקשת בתוכו כפעמון" ובחז"ל (ב"ר פט. ז) "שהיתה נפשו מבקשת לצאת". מתארת לנו התורה את הבהלה שפרעה היה נתון בה. לכאורה מה הרעש, הלא פרעה יושב היטב על כסא המלכות, נכון הוא חלם חלום מוזר, ויועציו מנסים לפתור לו אותו על הצד היותר טוב, בנתיים אמנם, בחוסר הצלחה, אך הוא הרי נשאר מלך, מה הבהלה?

(4)
pe

1 | בזה מיושבת קושיית הרמב"ן (מב. ט) איך מנע יוסף מאביו את הידיעה שהוא חי, והשאירו רציי יארל עליו ועל שמעון, בפרט לאחר שנעשה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים ולאחר שנעשה משנה למלך, למה לא הודיעו? וכתב הרמב"ן שיוסף האמין שאת הכל עשה הקב"ה יפה בעתו והבין מהשתלשלות הענינים שמוטל עליו לעשות כך. לפי מושגינו נשאר עדיין תמוה איך היה מסוגל במציאות לעשות דבר כזה, בלי ציווי השי"ת... אולם להאמור מובן היטב, היות שיוסף חי במדרגה כזו של מידת הבטחון, הבין שזה רצון ה' ממנו, א"כ הבין שמוטל עליו לעשות מה שרצון השי"ת ממנו. ובה עמד בכל כוחו ולא הושפע משום מצב חיצוני

עלי יגון עמ' ע"ה - משכיל לדה עמ' רנ"ו

*

2 | עד כמה היה הגר"ד פוברסקי זצ"ל נאה דורש ונאה מקיים כחניך בית הת"ת דקלם ותלמידה הגדול הגר"י ליואווין זצ"ל מספרים תלמידיו שכל פעולותיו יום יום ושעה שעה היו במנוחת הנפש מופלאה, בתנועה ובתנוחה קבועה. גם בזמן שצעד ברחוב לא הסיט את ראשו לצדדים ולא הסתכל חוץ מד' אמותיו.

2f | תלמיד מהישיבה שרצה פעם לרדת ל"קיוסק" ליד הישיבה לטעום משהו והתבייש קצת איך יעמוד שם, שכן בן תורה הוא ואין זה ראוי, ואולי גם יראו אותו. אולם מרבי דוד זצ"ל היה ידוע שאין לחשוש, ולמרות שעבר שם כל יום וידעו שיעבור ממש בסמוך, אין סיבה לחשוש. שכן אין חשש שיסיט את מבטו לצדדים ללא צורך.

3 | פעם אירע מעשה שהרעיש את הישיבה. בחור שפך מים מחלון חדרו מבלי משים בדיוק בשעה שרבי דוד עבר שם. המים ניתכו ישר על ראשו, אולם רבי דוד לא הרים עיניו לראות מהיכן נשפכו עליו מים. גם כאשר פרצה שריפה בחדר אחד בפנימית הישיבה שהיה בדרכו של רבינו וכולם היו בבהלה גדולה ואמרו לו שיש כאן בסמוך שריפה גם אז לא הרים ראשו ועיניו. הוא המשיך בדרכו כהרגלו בלי שום שינוי. כאשר נפל פעם ונפצע בכתיפו הזהירוהו הרופאים שלא יזיז את ידו הימנית. הציעו בני ביתו לקשור את ידו בלילה שמא מתוך שינה עלול הוא להזיזה מבלי משים ואמר רבינו שאין צורך לחשוש שכן אם עליו להשאירם בלא תזוזה לא יזיזם.

כהנה וכהנה מסופרות עובדות לרוב. היתה זו מציאות יומיומית טבעית ופשוטה, מציאות של "אני חומה" ושל "לא שינית", שום תנועה לא נעשית בלי חשבון ובלי סיבה, מלכות אמיתית בכל רמ"ח אבריו וש"ס גידיו.

באהלי תורה עמ' י"ד

(5) כ"ה

1 | ידוע כי פרעה ועמו רשעים מאמינים הקדמות, כופרים בידיעה ובהשגחה ובחדוש. והיתה דעתם בכל המעשים הנעשים בשפלים שכולם מסורים למקרים ותחת ממשלת כוכבי לכת המנהיגים את העולם, ומתוך שהיה נמשך אחר הטבע והחומר ויסוד העפר כנרמז בשמו*, הראו לו מן השמים שתי חלומות אלו מתוך שני היסודות הכבדים שהם המים והעפר, שבע פרות עולות, מיסוד המים, ושבע שבלים צומחות, מיסוד העפר, והרמז בהן לענין שובע ורעב שהוא מופת על ההשגחה בשפלים כמו שנזכר עליהם בראש השנה. ומוזה תקנו בתפלה⁶⁷: ועל המדינות בו יאמר איזו לרעב ואיזו לשובע. והענין

(2)

זוהי מופת לפרעה מאתו יתברך בענין ההשגחה להודיע כי הוא יתברך המשגיח בעולם היסודות והנותן בו שובע ורעב, והוא השליש המושל על שבעה כוכבי לכת⁶⁰, וביבן להגבירם ולהחלישם על פי השכר והעונש, והוצרך להודיע לו זאת לפי שהיה עושה עצמו אלוה וזיה אומר כי גילוס הנהר שלו, כענין שכתוב: לי יאירי ואני עשיתי⁶¹. ומה שהיה החלום מתוך היאור, יגיד מראשית אחרית לרמוז על מפלתו בתחילת עשר מכות שלקה היאור בדם, ועל אחריתו שעתיד ללקות ולהאבד במים אם לא יחזור בו מדרך האמונה הזאת, וכאשר לא שב מרשעו ועמד במרדו באומרו: מי ה' אשר אשמע בקולו⁶², לקה במים מדה כנגד מדה⁶³. ומפני שהיה יוסף יודע אמנותו הרעה הזאת קפץ בתחלת דברו להזכיר לו שם אלהים, ואמר: בלעדי אלהים, כלומר אין חכמת הפתרון מכתי כי אם מכת אלהים. הוא המחדש והמשגיח היכול, והוא יענה את שלום פרעה, כלומר יתן עזר וסיוע, כי מענה שלום האדם ממנו יתברך, לא מצד הכוכבים והמזלות, וראוי לאדם לשום דברתו אליו לא אליהם, כענין שכתוב: ואל אלהים אשים דברתי⁶⁴. ומוזה אמר הכתוב: אענה נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ, והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר⁶⁵. יגיד לך הכתוב כי כשם שאין מענה לארץ כלום בלתי מענה השמים, כן אין מענה השמים כלום בלתי מענה השם יתעלה. ומוזה הזכיר בכאן: אלהים יענה, ועל הכוונה הזאת יזכיר יוסף שם אלהים תמיד בכל דבריו, אמר: את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה⁶⁶, ואמר עוד: אשר האלהים עושה הראה את פרעה⁶⁷, ואחר כך אמר: כי נכון הדבר מעם האלהים וממחר האלהים לעשותו⁶⁸, יחס המעשים לאלהים לבאר כי אין מעשה האדם מסודין לכחות העליונות כמו שהוא סבור כי אם לשם אלהים, ולכך פתח בתחלת דבריו: בלעדי אלהים, וסיים בסוף דבורו: וממחר האלהים לעשותו⁶⁹, כי היה מדבר עם פרעה הכופר בתודו העולם במעשה בראשית, ועל כן אחז דרך מעשה בראשית שפתח: בראשית ברא אלהים⁷⁰, וסיים: אשר ברא אלהים לעשות⁷¹.

שאינו טוב, משתנה לפי מעשה זה למוטב. רושם השני, על הסביבה שלו ועל כל העולם, שעל ידי מעשה ודיבור טוב שעושה או מדבר, משתנה הסביבה שלו וכל העולם לטוב, וכן להיפך, אם עושה מעשה שאינו טוב, משתנה העולם למוטב. ורושם השלישי, כביכול כלפי השי"ת, שעל ידי מעשה ודיבור טוב שעושה או מדבר האדם, הרי גורם על ידי זה נחת רוח להשי"ת כמו שכתוב (ויקרא א, ט) 'אשה ריח ניתוח לה', ופירש רש"י וז"ל, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, ועל ידי מעשה שאינו טוב, גורם ח"ו להיפך.

14 ונראה ששלשת הלשונות ברש"י מכוננים כנגד שלשת רשימות אלו. 'הודה' פירושו הרושם וההוד שגורם האדם על ידי מעשיו הטובים כלפי השי"ת. כמרומז בקרא (תהילים קו, א) 'הודו לה' כי טוב', הודו לה' - ההוד הקורן מן המעשים הטובים שלנו, הוא לה'. 'זיוה' פירושו הרושם והזיו הזורח ומאיר לסביבתו של האדם ולכל העולם, על ידי מעשיו הטובים. ו'הדרה' פירושו ההדר שנפעל בהאדם עצמו על ידי מעשיו הטובים, שנשתנה לטוב.

15 ולפי זה יש לומר, שכשיצא יעקב אבינו מבאר שבע, היה חושב שתכלית המעשים טובים של האדם, הוא רק להועיל ולהטיב לאדם עצמו, לסביבתו ולכלל העולם. אך זאת לא עלתה על דעתו, שיכול האדם החומרי במעשיו החומריים לגרום נחת רוח להשי"ת הבלתי בעל גבול. עד שבא למקום המקדש, שאז הראהו השי"ת בחלומו 'סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (בראשית כח, יב). ובזה הראהו השי"ת, שאף על פי שהאדם מוצב ארצה, מכל מקום כל מעשיו ודיבוריו

7 שכי אלוסיק
וירא יוסף את אחיו ויזכרם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות: (מב, ז)

1 היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום. 'וחושך' זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, ע"כ. וצריכים להבין, למה כיוונו היוונים בגורם על ישראל לכתוב משפט זה 'אין לכם חלק באלקי ישראל'.

2 בריש פרשת ויצא (כת, י) כתב רש"י וז"ל, ויצא יעקב מבאר שבע - לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד

3 שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, עכ"ל. וממה שכתב רש"י שלש לשונות 'הודה זיוה והדרה' נראה שאף שענינם אחד, מכל מקום יש בכל אחת מהלשונות הבנה מיוחדת. צריכים אנו אם כן לעמוד על החילוק שבין הלשונות.

4 ויתבן לומר, שבאמת כל מעשיו ודיבוריו של האדם פועלים שלש רשימות. רושם אחד, על האדם בעצמו, שעל ידי מעשה ודיבור טוב שעושה או מדבר, נשתנה האדם לטוב. וכן להיפך, אם עושה מעשה

5 צריכים להבין, מה היתה כוונת יוסף בכל הקשיים שהטיל על אחיו, במה שחשדם כמרגלים את הארץ, ובאסרו אותם ולאחר מכן את שמעון, בדורשו מהם שיביאו את בנימין ובמה שהטמין את הגביע באמתחת בנימין. והרי כל דברים אלו גרמו להם צער עצום, וכי היתה כוונתו להנקם מהם על מה שמכרוהו, הא ודאי אי אפשר לומר כן על יוסף הצדיק, ואם כן צריכים להבין כוונת יוסף בכל זה.

6 בריש פרשת וישב (בראשית לו, יב) כתיב 'וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם'. וכתב בפירושו רש"י וז"ל, לרעות את צאן - נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן. וצריכים להבין מה הכוונה בזה, מאחר שמדברים כאן אודות האחים הקדושים שבטי יה.

7 ואיתא בספרים (מבטבהם חנוכה ד"ה על הניסים) שהיונים גזרו לבטל מישראל מצות שבת, חדש ומילה. וצריכים להבין למה זממו היונים לבטל את ישראל דוקא ממצוות אלו.

8 איתא במדרש (בראשית רבה ב, ד) על הפסוק (בראשית א, ב) 'והארץ

חלק באלקי ישראל, ועל ידי זה החשיכו עינינו לחשוב שאין השי"ת מתפאר ממעשינו ומעבודתינו.

ועל כן בחנוכה, בזמן שאנו חוגגים את נצחוננו על היונים, מדליקים נרות המאירים לעצמינו ולכל הסביבה שלנו, והלהב עולה למעלה, להורות ענין הודה זיוה והדרה, שכל מעשינו הטובים מאירים לעצמנו ולכל סביבותינו, ועולים למעלה לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו, שהרי אנו מאמינים באמונה שלימה שיש לנו חלק באלקי ישראל.

והשתא יובן כמין חומר הא דמבואר בספרים הקדושים, שאם תסלק אות צ' מתיבת 'ציון' ישאר 'יון'. כי באמת רש"י מבאר לנו החלוק המהותי בין 'ציון' ל'יון', שיצאת צדי"ק [אות צדי"ק] מן העיר [עיר ציון] תלוי בענין זה של 'עושה רושם',

כלומר, אם אנו מאמינים שמעשינו עושים רושם. 'שבזמן שהצדי"ק בעיר' - מתי נמצא הצדי"ק בעיר להקרא 'ציון', רק אם מאמינים ש'הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה' - שאנו עושים רושם על ידי מעשינו בשלש בחינות אלו, לעצמינו, להסביבה שלנו, והשי"ת, בבחינת 'אכן יש ה' במקום הזו"ה' ו'מה נורא המקום הזו"ה'. אבל 'יצא משם' - מתי לא נמצא הצדי"ק בעיר, ונעשה 'יון' במקום 'ציון', היינו כש'פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה' - כשאין מאמינים בהרושם שנעשה על ידי מעשינו בשלש בחינות הנ"ל, שזהו בעצמו קליפת יון.

יהי רצון שעל ידי נרות חנוכה המאירים לעצמינו ולהסביבה, והלהב העולה למעלה, נזכה להחזיר את הצדי"ק להעיר, 'ועיר ציון' תמלא' ואור חדש על ציון תאיר. ונזכה כולנו מהרה לאורו בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי' (מד, לד), נתגלה אל אחיו, כיון שראה שיהודה היה דואג לאביו במקום שהיה יכול לדאוג לעצמו, שהרי היה עומד לאבד שני עולמות אם לא יחזיר את בנימין, ואף על פי כן נתן לבו לצערו של אביו, רק אז גילה יוסף את עצמו לאחיו.

והנה ידוע שענין קליפת יון היה, מה שהבדילו הרוחניות מן הגשמיות, לומר שאין שום רושם רוחני נגרם על ידי מעשה גשמי. ועל כן היו מהפילוסופים הגדולים, שלמרות חכמתם בענינים רוחניים, היו מושחתים במעשיהם. ועל כן לא יכלו לסבול מה שישראל מאמינים שמעשיהם גורמים שלש רשימות הנ"ל, לעצמם, לעולם וכלפי השי"ת.

לכן ניסו היוונים לבטל מישראל האמונה בשלש רשימות אלו,

וזה על ידי ביטולם משלש המצוות שבת חדש ומילה. כי שבת מורה על היחס בין השי"ת וישראל, כדכתיב (שמות לא, יז) 'ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם'. וכן כתיב (ישעיהו נח, יג-יד) 'אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג וגוו' אז תתענג על ה'. וחודש מורה על הרושם שיש למעשינו על כל העולם לקבוע על ידי מעשינו חדשים ומועדים ולשנות הטבע, כידוע מהירושלמי (מחובות פרק א הלכה ב'). ומילה משארת רושם קבוע על האדם, ומורה על הרושם הרוחני שמשאירות כל המצות על האדם העושה אותם.

והנה אף על פי שהתנגדו היונים לכל הרשימות הנ"ל, מכל מקום עיקר התנגדותם היתה למה שאנו מאמינים באמונה שלימה שמעשינו גורמים נחת רוח להבורא יתברך, כי לא היה ביכולת שכלם העב לקלוט, איך

יתכן שהבלתי בעל גבול מתפעל ממעשים חומרניים של אנשים חומרניים. ועל כן הכריחו אותנו לכתוב שאין לנו

מגיעים השמימה ונגרם על ידם נחת רוח למעלה.

וכשראה יעקב אבינו את החזיון הזה, מיד וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה (שם טז-יז). הזו"ה ראשי תיבות הודה זיוה הדרה. וממשיך יעקב ואומר אין זה - אין תכלית מעשינו רק בשביל זיוה והדרה, דהיינו לטובת האדם והעולם, כאשר חשבתי מתחילה, אלא כי אם בית אלהים - מעשינו ועבודתנו הם לתכלית שיהיה להשי"ת דירה בתחתונים, מאחר שמתענג על עבודתנו. וזו"ה מה שחשבתי עד הנה כי תכלית כל מעשינו הוא בשביל זיוה והדרה בלבד, באמת נתגלה לי עתה כי תוא 'שער השמים' - הכל עולה למעלה לריח ניחוח לה', לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו.

והנה כשמכרו השבטים את יוסף, דנוהו על פי תורה, שלפי דעתם היה חייב מיתה. אלא שבאמת הכניסו בחשבונם רק הרושם שתשאר המכירה על עצמם, בלי להתחשב איזה רושם תעשה המכירה על אביהם, על הדורות הבאים ועל אביהם שבשמים. והיינו מה שכתב בש"י שלא הלכו אלא לרעות את עצמם. ועל כן כשבאו למצרים, לא רצה יוסף לגלות את עצמו, עד שיגיעו 37 אחיו להבנה זו, שלא יחשבו רק

מהרושם שמעשיהם גורמים לעצמם, אלא שיביאו בחשבונם גם את הרושם ונגרם על ידי מעשיהם לאחרים ולאביהם שבשמים.

ועל כן הרבה יוסף לשאלם אודות אביהם ואחיהם, וכונתו בזה היתה לעשות מעשים שיפעלו על אחיו שיחשבו על אחיהם. כגון מה שלקח את שמעון והאשים את בנימין, הכל היה וכדי לעוררם שיתנו מבטם ומגמתם על טובת האחר, ולא רק על טובת ותיקון עצמם. ועל כן מיד ששמע יוסף דברי יהודה באמרו כי איך אעלה אל אבי

Dimensions
1-2
Chumash

Egyptian ruler, their eyes turn Heavenwards, trying to fathom what Divine message is intended for them.
This verse, aside from depicting one of many pieces in the story of Yosef and the brothers, also forms the basis for a discussion in the Talmud which could potentially revolutionize the way we look at the three sections that comprise Tanach known as: Torah, *Neviim* (Prophets), and *Kesuvim* (Writings).

THE EARLIEST COMMENTARY ON THE TORAH

Concept: The Relationship of
Chumash with *Neviim* and *Kesuvim*

וַיִּפְתַּח הָאָדָם אֶת שָׁקוֹ... בְּמִלּוֹן וַיֵּרָא אֶת כְּסֵפוֹ וְהָיָה בְּפִי אִמְתָּחָתוֹ... וַיֵּצֵא לָבָס וַיִּקְרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מַה זֶאת עָשָׂה אֲלֵינוּ לָנוּ.
One [of the brothers] opened his sack...at the inn, he saw his money, and behold, it was in the opening of his sack...their hearts sank and they were afraid, saying to one another, "What is this that God has done to us?"

INTRODUCTION

When Yosef's brothers return from buying food in Egypt, they discover, to their alarm, that the money that they had brought with them to purchase food was still in their bags, instead of in the Egyptian coffers where it belonged. With no notion of how this possibly could have occurred, and fearful of the repercussions from the already suspicious

R' YOCHANAN'S AXIOM

The Gemara in *Maseches Taanis* relates the following exchange that took place between R' Yochanan and his nephew:²

R' Yochanan encountered Reish Lakish's son, who was sitting and reciting [the verse], "The foolishness of a man frustrates his way, and [yet] his heart frets against Hashem."³
R' Yochanan sat and expressed his astonishment, "Is there anything written in Scripture that is not alluded to in the Torah?"
[The young boy] said to [R' Yochanan], "Is this not alluded to? Behold, the verse states, 'And their hearts sank, they were afraid, saying to one another, "What is this that God has done to us?"'"

First, it is worth noting the novel interpretation R' Yochanan's nephew brings to our verse, for he is saying that rather than the brothers casting their eyes Heavenward and asking why God was doing this to them, they should instead have checked their bags before they left Egypt!

However, of primary interest to our discussion is the axiom implicit in R' Yochanan's words, "Is there anything written in Scripture that is not alluded to in the Torah?" As if to say, anything written later in Tanach must necessarily be found in the Torah. As *Rashi* explains, "For

2 9a.
3 *Mishlei* 19:3.

the Chumash is the foundation of the *Neviim* and *Kesuvim*, and everything contained therein has an allusion that can be found in the Torah.⁴

FURTHER EXAMPLES: "THE MENTION OF A TZADDIK IS FOR A BLESSING"

This idea finds similar expression elsewhere in the Talmud. The Gemara in *Maseches Yoma* records the following exchange:⁵

Said Ravina to the rabbi who would recites Aggados before him, "What is the source of that which the Rabbis say, 'The mention of a tzaddik is for a blessing'?"
*He [the rabbi] said to him [Ravina], "For the verse states, 'The mention of a tzaddik is for a blessing.'"*⁶
[Ravina continued]: "From where do we know this in the Torah [i.e., the Chumash]?"
*[The rabbi answered]: "For it is written, 'And Hashem said, 'Shall I hide from Avraham that which I am doing?'" And it [then] states, 'And Avraham will be a great and powerful nation.'"*⁸

Let us ask, if Ravina does not know from where in the Torah the idea that "the mention of a *tzaddik* is for a blessing" is derived, how does he know that it is to be derived from there at all? Apparently, it is obvious to Ravina that if something is written later in Tanach, it must be contained somewhere within the Torah; all that remains is to find out where in the Torah it is contained.

4 *Taanis* loc. cit., s.v. *ve lo*.

5 38b.

6 *Mishlei* 10:7.

7 *Bereishis* 18:17.

8 *Ibid.*, verse 18. [See glosses of R' Akiva Eiger to *Yoma* loc. cit., who refers to *Rashi's* comments at the beginning of *Parshas Noach* (*Bereishis* 6:9, s.v. *eileh*), where he adduces the principle that "the remembrance of a *tzaddik* is for a blessing" in his explanation of the verse there. With this reference, R' Akiva Eiger is implicitly raising the question as to why the Gemara does not likewise identify this earlier verse as the source of this principle, deriving it rather from the later verses dealing with Avraham.]

THE PRINCIPLE: NEVIIM AND KESUVIM AS EXPLICATING IDEAS OF THE TORAH

The question that now arises is: If, indeed, every idea mentioned in *Neviim* and *Kesuvim* is already to be found in the Torah, what is the purpose of these ideas being "repeated" in *Neviim* and *Kesuvim*?

Clearly, although these ideas are all contained within the Torah, they are not necessarily readily discernible from reading the Torah itself. To this end, they are stated clearly in the *Neviim* and *Kesuvim*. It is worth noting that R' Yochanan's statement informs us that the relationship between ideas alluded to in the Torah and expressed in *Nach* is exclusive in nature; for if there is nothing written in *Nach* that is not alluded to in the Torah, then nothing exists in *Nach* which is not an explication of an idea in the Torah. Moreover, it is for the very purpose of such explication that it is written later on.⁹

To put it differently: The earliest commentary on the Torah is *Neviim* and *Kesuvim*!

"THAT I HAVE WRITTEN" — THESE ARE NEVIIM AND KESUVIM

It is possible to perceive this idea within a statement of Reish Lakish, as recorded in *Maseches Berachos*:¹⁰

*What is the meaning of the verse, "And I will give you the tablets of stone and the Torah and the commandment that I have written to instruct them"?*¹¹

- "The tablets of stone" — these are the Ten Commandments.
- "The Torah" — this is Scripture.¹²
- "And the commandment" — this is Mishnah.
- "That I have written" — these are *Neviim* and *Kesuvim*.
- "To instruct them" — this is Gemara.

This teaches that all of them were given to Moshe at Sinai.

9 With regard to the parameters of deriving halachic teachings from *Neviim* and *Kesuvim* to matters of Torah law, see *Chagigah* 10b, *Bava Kama* 2b, and *Niddah* 23a.

10 5a.

11 *Shemos* 24:12.

12 I.e., the Chumash.

We note that the reference to *Neviim* and *Kesuvim* is contained within the words, "That I have written." Let us suggest that the intention is that although the events described in the *Neviim* and *Kesuvim* had not yet occurred, nor had the verses of those sections of Tanach been written, nonetheless, the ideas which they discuss are all to be found in *the Torah itself*—"which I have [already] written!"

NEVIIM, KESUVIM AND THE SIN OF THE GOLDEN CALF

This idea will help illuminate a statement that is found in *Maseches Nedarim*.¹³

Said Rav Ada son of Rav Chanina: Had Israel not sinned [with the Golden Calf], they would have been given only the five Chumashim and the Book of Yehoshua, which contains the [allotted] portions of the land of Israel.

On the face of it, this statement is somewhat baffling, for it implies that had we not made the Golden Calf, we would have missed out on all the lessons found within *Neviim* and *Kesuvim*! How can sinning give us access to Torah ideas from which we would otherwise have been deprived?

Rather, the point is that had we not sinned and fallen from the exalted level which we attained at Mount Sinai, we would not have needed *Neviim* and *Kesuvim* to explicate the ideas of the Torah for us. Our vision would have been keen enough to detect these ideas ourselves within the Torah, rendering the formulations of the *Neviim* and *Kesuvim* redundant.¹⁴

Indeed, in this light, we can understand the statement of the *Talmud Yerushalmi*,¹⁵ as codified by the *Rambam*,¹⁶ that in the future, all the books of *Neviim* and *Kesuvim* will be discontinued, with the exception

13 22b.

14 *The Netziv*, Second Introduction *Kidmas Ha'emek to the She'itot of Rav Achai*; R' Yaakov Kamenetsky, Preface *Mevo L'Itnud Hamikra* to commentary *Emes L'Yaakov* on the Torah.

15 *Megillah* 1:5.

16 *Hitchos Chanukah U'Megillah* 2:8.

17 *Esther* 9:28.

18 See glosses of *Raavad to Rambam* *ibid.*, and *Responsa Radbaz*, vol. 2, sec. 666.

19 See commentary *Manos Halevi* (by R' Shlomo Halevi Alkabetz) and commentary of R' Moshe Alshich to *Esther*, loc. cit.

20 *Chagigah* chap. 2, cited in *Tosefos* *ibid.*, 15a, s.v. *shuvu*.

"JOYOUS AS WHEN THEY WERE GIVEN AT SINAI"

Moreover, this idea will give us further insight into a phrase which is found concerning certain cases in the words of Chazal. The *Talmud Yerushalmi* describes the event of the *bris* of Elisha ben Avuyah.²⁰ All the notables of Jerusalem were assembled, but the *bris* was late in starting. R' Eliezer and R' Yehoshua, who were also present, decided to use the time to study Torah, which they proceeded to do, whereupon they were enveloped by fire. Avuyah, their host, rushed over to them in alarm and exclaimed, "Have you come to burn down my house?!" The Sages replied:

Heaven forbid! Rather, we were sitting and reviewing words of Torah, from the Torah to the Neviim and from the Neviim to the Kesuvim, and the words were joyous as when they were given from Sinai. Were the words of Torah not themselves given in fire?

What is the meaning of this distinctive description? What was it about the way these Sages were learning which rendered the words

(10) re

(12) סע

of Torah "joyous," and why specifically as "when they were given from Sinai"?

Interestingly, this phrase appears elsewhere in the Aggadic literature, and is adduced regarding a similar form of learning Torah. *Midrash Shir Hashirim Rabbah* states:²¹

Ben Azzai was sitting and expounding and a fire surrounded him. R' Akiva inquired as to what he was involving himself with. Ben Azzai replied, "I was sitting and threading through [chorez] words of Torah, and from the Torah to Neviim and from Neviim to Kesuvim, and the words were as joyous as when they were given at Sinai."

It appears that the unusual distinction of words that were "as joyous as when they were given from Sinai" derives from the particular way in which these scholars were engaged in Torah study. In both cases, they were learning, or "threading through," from Torah to *Neviim* and from *Neviim* to *Kesuvim*. This "threading through" involved identifying the ideas embedded within the Torah as they were subsequently explicated in the *Neviim* and *Kesuvim*.²² Essentially, they were learning the Chumash with the vision that the Jewish People originally had when the Torah was given to them at Sinai, and, hence, they succeeded as well in reproducing the conditions in which the Torah itself was given and became surrounded by fire.

This fascinating and far-reaching idea of the role of *Neviim* and *Kesuvim* as "the earliest commentary on the Torah" will no doubt serve as a basis for approaching these areas of Tanach with new eyes. Hopefully, it will, in turn, yield further insight into the words of the Chumash itself—rendering its messages "as joyous as when they were given at Sinai!"

את יוסף, ועל פתחינו כל מגדים זה
נר חנוכה, ונ"ל כי הנה יש לחקור במצות
נר חנוכה שנתקנה לעשותה דוקא בפירסוס
להדליק את הנרות מבחוץ ברשות הרבים,
ודוקא במקום שהעין שולטת ולא למעלה
מעשרים אמה, משא"כ בשאר מצות שהם
לזכרון הנסים, אף כי הפירסוס נאה להם,
עכ"ז אינו מעיקר המצוה ואינו מעכב.
הנה לא נצטוונו לאכול את המצה בחוץ,
ולא לקרות את המגילה בשוקים וברחובות
| דוקא. וטעמא דמילתא י"ל לפע"ד כי
המצוות הבאות על הנסים שהיו נגלים
ומפורסמים לעין כל, כמו קריעת ים סוף
והצלה מידי המן וכדומה, אין מן הצורך
עוד כ"כ לעשות פירסוס, רק לעשות

(8)

(13)

העורני
ר 53

העורני חי: אין הפירוש אם חי ולא מת,
שהרי זה יודע כמובן מהשאלה הראשונה,
אלא אם הוא עורני כריא וחזק בגופו⁷⁴.
ועל זה השיבוהו "עורני חי". והם לא
הבינו מה כוונת⁷⁵ שאלה זו.

אמנם היתה ליוסף בזה כוונה עיקרית
לדבר התוודעותו אליהם. דבאמת יש
לתמוה מה ראה יוסף לצער גם עתה את
אחינו במעשה הגביע⁷⁶, הרי נתקיים החלום
השני באחד עשר כוכבים. אלא ברור

שהבני שעדיין חסרה השתחואה של השמש
הוא אביו⁷⁷, וכסבור שע"י הגביע ישאר
בנימין עמו, וידע שאביהם לא ינוח ולא
ישקוט עד שיבוא בעצמו וישתחוה ליוסף
שיניח אותו, ואז תוודע⁷⁸. ולא היה מניח

יוסף מזה הרעיון עד שאמר לו יהודה
"והיה כראותו כי אין הנער ומת" (להלן
מד,לא)⁷⁹, מיד הביז כי אי אפשר שיתקיים
החלום בזה האופן, על כן התוודע, והחלום
נתקיים במנחה ששלח לר⁸⁰ כמו שכתבתי

לעיל (פסוק י"א), או כמו שיבואר בסמוך
(פסוק כ"ח), ועוד עיין מה שכתבתי להלן
(מו,כט). אך עתה היה נצרך יוסף לדעת
אם אביו חזק בבריאות ולא יזיק לו מה
שיעכב את בנימין, והמה לא הבינו

וכסבורים ששואל לשם חיבה ואהבה.
(כח) ויקדו וישתחוו: על סבר פנים יפות
ושחושש לחיות⁸¹ אביהם. או שהשתחוו
בשם אביהם⁸², ונתקיים כאן החלום של
השתחואת השמש⁸³.

מאן ר 73 (14)

קחו מותרת הארץ וגו': היתה זו מנחה
בשם אביהם, כמו עבד המקבל פני אדונו.
ואפשר דבזה נתקיים החלום השני שהשמש
משתחוה לר⁸⁰. ועוד עיין להלן (פסוקים
כז,כח).

(15) אע"כ 11

במס' שבת (דף כ"א ע"ב), אמר רב כהנא
דרש רב נתן בר מניומי משמיה
דרב תנחום, נר של חנוכה שהניחה למעלה
מכ' אמה פסולה (פירש"י דלא שלטא
בה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי

ניסא) כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא דרש
רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום,
מאי דכתיב והבור רק אין בו מים, ממשמע
שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים,
אלא מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו
אבל נחשים ועקרבים יש בו.

נהגו מאז לחבר ולהצמיד שני מאמרים
אלו, ואענה גם אנכי את חלקי
בעו"ה, כהקדם הא דאיתא במדרש
הרודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל

(16)

וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתפיו היה
 טוענו ומוליכו אצל אביו. והנה הריח הוא
 המפרסם ג"כ את המוסתר אף שאינו
 נראה לעינים, כענין לריח שמניך טובים
 שמן תורק שמך וגוי [שיר השירים א'
 ג']. וזהו שאמר המדרש הדודאים נתנו
 ריח זה ראובן (שנקרא כן ע"ש הדודאים
 שמצא) שהציל את יוסף, כי אף שלא
 גילה דעתו וכוונתו להצילו, וגם פעולתו
 לא היתה נראה להצלה (שהרי כבר
 היו נחשים ועקרבים), אבל אלהים יראה
 ללבב הוא ית"ש ידע כוונתו הטובה שהיא
 למען הצילו (וכטח בזכות יוסף ויעקב שלא
 ייקודו), וע"כ פרסמו וכתב עליו וישמע
 ראובן ויצילהו מידם, וזהו כמו הדודאים
 שנתנו את הריח למרחקים ומפרסמים
 את המצפון הטוב, ומזה למדנו שגם מה
 שהקב"ה עושה עמנו בהסתר עלינו לפרסם,
 וזלכן ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה
 שאנו מדליקין דוקא על פתחינו לפרסם
 את הנס הגדול.

ובנה יובן המשך וחיבור לשני המאמרים
 הנ"ל, דבא לתת טעם למה דוקא
 בנר חנוכה בעיני פרסומי ניסא ומעכב
 אפילו כדיעבד אם הניחה למעלה מן
 אמה, זהו מחמת הדרשא והכור רק אין בו
 ניסא אבל נחשים ועקרבים היו בו, ולא היה
 נראה הצלת ראובן בגלוי אלא שהקב"ה
 פרסמו, וכן יש לנו לעשות בנר חנוכה.

את המצוה לזכור את הנס, וגם בנס
 חנוכה על ההצלה מידי האויבים שהיתה
 בפירסום אנו אומרים הלל והודאה לשמו
 הגדול בבית התפלה, אבל על הנס
 שנעשה בפך השמן שנתברך, הנה זה
 הנס לא היה נגלה לכל, כי ודאי
 אומות העולם לא ידעו מזה. וגם מכני
 עמינו לא ראו את הנס כי אם הכהנים
 ששמשו בכהמ"ק בפנים, ולכן התקינו
 מצות נר חנוכה לעשותה דוקא בפירסום
 למען יתפרסם הנס הגדול שנעשה לנו.
 וי"ל עוד כי למדו את הדבר ממדותיו
 של הקב"ה, וכמ"ש והלכת בדרכיו,
 הדבק במדותיו [עיי' סוטה י"ד ע"א].
 ומצינו שגם זאת היא ממדותיו ית"ש
 שהאדם העושה מצוה בסתר הוא ית"ש
 מפרסמו, וכדאמרינן [סוטה ל"ו ע"ב] יוסף
 שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו
 אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב עדות
 ביהוסף שמו. והנה גם ענינו של ראובן
 בהצלת יוסף כן היה, כי ההצלה לא
 היתה רק בסתר במצפון לבו להשיבו
 אל אביו, ולולי שהעידה עליו התורה
 שהיתה כוונתו להצילו, לא היה נודע
 לנו מצפוני לבבו שהיה לטוב כדי
 להצילו, וכמו שלא נודע גם להאחים
 שכוונתו להצילו. ובאמת איתא במדרש
 [ילקוט פ"ו וישב סוף רמז קמ"א] אלו
 היה יודע ראובן שהקב"ה כותב עליו